'הַשֵּׁנִית' וְאִיצְטְרִיךְ לְמִיכְתַּב 'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה' לְלמד שפורים באדר שני. דְּאִי נלמד רק מִ'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה', הֲוָה אָמֵינָא כִּי קוֹשְׁיָן – הייתי סובר לומר כקושייתנו, שמטעם 'אין מעבירין על המצוות' יש לדרוש הפסוק לאדר ראשון, כרבי אליעזר ברבי יוסי, קָא מַשְׁמַע לָן 'הַשֵּׁנִית', שפורים באדר שני. וְאִי אִשְׁמוֹעִינַן רק 'הַשֵּׁנִית', הֲוָה אָמֵינָא שהכוונה שַׁבַּתְּחִילָּה [–לכתחילה] עושים בָּרִאשׁוֹן וּבַשֵּׁנִי, ו'השנית' היינו שתי פעמים, קָא מַשְׁמַע לָן 'בְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה' שפורים רק פעם אחת בכבל שנה.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסֵי שלא דורש דרשה זו, הַאי 'הַשֵּׁנִית' מַאי עָבֵיד לֵיהּ – מה דורש ממנה. עונה הגמרא: מִיבָּעֵי לֵיהּ 'השנית' לְכִדְרַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, דְּאָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, 'השנית' מלמד שַׁבַּתְּחִילָּה שלח מרדכי איגרות שיעשו פורים, וְקִבְּלוּהָ – קיבלוה רק היהודים שבְּשׁוּשָׁן, וּלְבַסּוֹף שלח איגרות שניות, וקיבלוה בְּכָל הָעוֹלָם כּוּלּוֹ.

אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר יְהוּדָה, בשנה השניה אחר הנס, שָׁלְחָה לָהֶם אֶסְתֵּר לַחֲכָמִים, קִבְּעוּנִי – קיבעו פורים לְדוֹרוֹת ליום טוב וקריאת מעשה הנס שיהיה לי לשם. שָׁלְחוּ לָהּ חכמים, קְנֵאָה אַתְּ מְעוֹרֶרֶת עָלֵינוּ לִבְנֵי הָאוּמּוֹת, שיראו שאנו שמחים להזכיר מפלתם, ויתקנאו בנו. שָׁלְחָה לָהֶם, בְּכָךְ כְּתוּבָה אֲנִי [–מפלתם שנעשה על ידינו] עַל סֵפֶר דִּבְרֵי הַיָּמִים לְמַלְכֵי מָדַי וּפָרָס, ושם יראו מה שאירע להם על ידינו, ואין חשש בקריאה זו.

רַב וְרַב חֲנִינָא וְרַבִּי יוֹחָנָן וְרַב חֲבִיבָא מַתְנוּ – שנו מימרא. לפני שמביאים דבריהם, מקדימה הגמרא: בְּכוּלְּהוּ סָדַר מוֹעֵד, כָּל כִּי הַאי זוּגָא – כל מקום שהובאה מימרא מארבעה אמוראים אלו יחד, חִלּוּפֵי – יש אמוראים שמחליפים את רַבִּי יוֹחָנָן, וּמְעַיֵּיל [–ומכניסים] במקומו את רַבִּי יוֹנָתָן, והיינו שרבי יונתן אמר זאת. וכך אמרו: שָׁלְחָה לָהֶם אֶסְתֵּר לַחֲכָמִים, כְּתִבוּנִי [–כתבו את הנס] לְדוֹרוֹת, ותהיה המגילה בכלל הכתובים. שָׁלְחוּ לָהּ חכמים, נאמר (משלי כב כ) 'הֲלֹא כְתַבְתִּי לָךְ שָׁלִישִׁים בְּמוֹעֲצֹת וָדָעַת', ודורשים, דווקא שָׁלִישִׁים – בשלשה מקומות יש להזכיר מעשה עמלק, וְלֹא רְבָעִים – ולא בארבעה מקומות, וכיון שהוזכר כבר שלש פעמים [כמבואר בסמוך], אין לכתוב את מפלת המן שמזרע עמלק. עַד שֶׁמְּצָאוּ לוֹ חכמים מִקְרָא בְּתוֹךְ בְּתוֹרָה שיש לכתוב את המגילה (שמות יז יד) 'כְּתֹב זֹאת' [–מעשה עמלקן] זִכָּרוֹן בַּסֵּפֶר', ודרשו, 'כְּתֹב זֹאת' היינו מַה שֶּׁכָּתוּב בתורה כָּאן [–'וַיָּבֹא עֲמָלֵק' (שם יז ח־טז)] וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה – פרשת זכור (דברים כה יז־יט), 'זִכָּרוֹן' היינו מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים – מעשה שאול (שמואל א' פט"ו), ו'בַּסֵּפֶר' היינו מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְּגִלָּה.

מבארת הגמרא: תְּנַאי – נחלקו תנאים בדרשה זו. ששנינו בברייתא: 'כְּתֹב זֹאת', מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן. 'זִכָּרוֹן', מַה שֶּׁכָּתוּב בְּמִשְׁנֵה תּוֹרָה. 'בַּסֵּפֶר', מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים. דִּבְרֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. רַבִּי אֶלְעָזָר הַמּוֹדָעִי אוֹמֵר, 'כְּתֹב זֹאת', מַה שֶּׁכָּתוּב כָּאן וּבְמִשְׁנֵה תּוֹרָה. 'זִכָּרוֹן', מַה שֶּׁכָּתוּב בַּנְּבִיאִים. 'בַּסֵּפֶר', מַה שֶּׁכָּתוּב בַּמְּגִלָּה.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מגילת אֶסְתֵּר אינה בכלל כתבי הקודש, וְאֵינָהּ מְטַמְּאָה אֶת הַיָּדַיִם.

מקשה הגמרא: לֵימֵּרָא – האם נאמר דָּבָר שְׁמוּאֵל אֶסְתֵּר לָאו בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, ולכן אינה בכלל כתבי הקודש, ואינה מטמאה, וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל להלן, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה. מתרצת הגמרא: שמואל סבר שאסתר נֶאֱמְרָה ברוח הקודש לִקְרִיאוֹת אותה בעל פה, וְלֹא נֶאֱמְרָה ברוח הקודש לִיכָּתוֹב, ואינה בכלל כתבי הקודש לטומאה.

מקשה הגמרא: מֵיתִיבִי, שנינו במשנה (ידים פ"ג מ"ה), רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, וּמַחֲלוֹקֶת בית שמאי ובית הלל היא בְּשִׁיר הַשִּׁירִים האם מטמאת. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שִׁיר הַשִּׁירִים מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם לדעת כולם, וּמַחֲלוֹקֶת בְּקֹהֶלֶת. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר, קֹהֶלֶת היא מִקּוֹלֵי בֵּית שַׁמַּאי וּמֵחוֹמְרֵי בֵּית הִלֵּל, שלבית שמאי אינו מטמא ולבית הלל מטמא. אֲבָל רוּת וְשִׁיר הַשִּׁירִים וְאֶסְתֵּר לדעת כולם מְטַמְּאִין אֶת הַיָּדַיִם. ואיך אמר שמואל שאינה מטמאת. מתרצת הגמרא: הוּא [–שמואל] דְּאָמַר בַּר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ המובא בברייתא לעיל שאין לימוד מהפסוק לכתיבת המגילה, וניתנה רק לקרוא בעל פה, ואינה בכלל כתבי הקודש.

תַּנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן מְנַסְיָא אוֹמֵר, קֹהֶלֶת אֵינוֹ מְטַמֵּא אֶת הַיָּדַיִם, מַפְּנֵי שֶׁחָכְמָתוֹ שֶׁל שְׁלֹמֹה הִיא, ולא נאמרה ברוח הקודש. אָמְרוּ לוֹ חכמים, וְכִי זוֹ בִּלְבָד אָמַר שלמה, וַהֲלֹא כְּבָר נֶאֱמַר עליו (מלכים א' ה יב) 'וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מָשָׁל', ומכך שלא כתב הכל, מוכח שמה שכתב הוא ברוח הקודש. ועוד, שאוֹמֵר הכתוב במשלי (ל ו) 'אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו', ואם קהלת נכתבה מוכח שהיא ברוח הקודש.

מבררת הגמרא: מַאי וְאוֹמֵר – מדוע הוצרכו פסוק נוסף. מבארת הגמרא: וְכִי תֵּימָא שאין ראיה מכך שלא כתב את כל המשלים, שכן מֵימַר טוּבָא אָמַר – אמר הרבה משלים, דְּאִי בָּעֵי אֵיכְתּוֹב, וּדְאִי בָּעֵי לֹא אֵיכְתּוֹב – ומה שרצה נכתב, ומה שלא רצה לא נכתב, ולעולם הם לא נאמרו מפי ה'. לכך תָּא שְׁמַע 'אַל תּוֹסֵף עַל דְּבָרָיו', שמוכח שנאמרו ברוח הקודש.

תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (אסתר ו ו) 'וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ לְמִי יַחְפֹּץ הַמֶּלֶךְ לַעֲשׂוֹת יְקָר יוֹתֵר מִמֶּנִּי'. ומכך שידעו את מחשבתו, מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (ב טו) 'וַתְּהִי אֶסְתֵּר נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רוֹאֶיהָ', ומכך שידעו שמצאה חן בעיני כולם, מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ב כב) 'וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי', והיינו שנודע לו ברוח הקודש, ומוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית אוֹמֵר, אֶסְתֵּר בְּרוּחַ הַקּוֹדֶשׁ נֶאֱמְרָה, שֶׁנֶּאֱמַר (שם ט טז) 'וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם', ומכך שידעו שבמדינות הרחוקות לא שלחו ידיהם בביזה, מוכח שנאמרה ברוח הקודש.

אָמַר שְׁמוּאֵל, אִי הֲוַאי הָתָם – אם הייתי שם כשהוכיחו שאסתר נאמרה ברוח הקודש, הֲוָה אָמֵינָא מִלְּתָא דַּעֲדִיפָא מִבּוּלְּהוּ – הייתי אומר לימוד שעדיף מכולם, שֶׁנֶּאֱמַר (שם בז) 'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ', ודורשים קִיְּמוּ לְמַעְלָה מַה שֶּׁקִּיבְּלוּ לְמַטָּה – שהסכימו בשמים מה שקיבלו למטה, ומכך שידעו זאת, מוכח שנאמרה ברוח הקודש.

אָמַר רָבָא, לְבוּלְּהוּ אִית לְהוּ פִּירְכָא – לכל הוכחות התנאים יש דחיה, לְבַר [–חוץ] מִדְּשְׁמוּאֵל דְּלֵית לֵיהּ פִּירְכָא. ומבאר רבא: את ההוכחה דְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִ'וַיֹּאמֶר הָמָן בְּלִבּוֹ' יש לדחות, כיון שכְּבָר הוּא שהמן התכוין לעצמו, דְּלֹא הֲוָה אִינִישׁ דְּחָשִׁיב לְמִלְכָּא כְּוָותֵיהּ – שלא היה אדם חשוב למלך כמותו, וְהַאי כִּי קָא מַפֵּישׁ טוּבָא וְאָמַר – ומזה שהרבה מאד בכבוד שראוי למלך לתת, ברור דַּאֲדַעְתֵּיהּ דְּנַפְשֵׁיהּ קָאָמַר – שהתכוין לעצמו. וההוכחה דְּרַבִּי עֲקִיבָא מִ'נֹשֵׂאת חֵן בְּעֵינֵי כָּל רוֹאֶיהָ' יש לדחות, דִּלְמָא כְּרַבִּי אֱלִיעֶזֶר, דְּאָמַר להלן (יג.) שפסוק זה שָׁכַב אָחַד וְאָחַד נִדְמְתָה לוֹ בְּאוּמְּתוֹ – היה סבור שהיא מהאומה שלו, ואמרו כך בפיהם, וכך ידעו שמצאה חן בעיניהם. וְהָא דְּרַבִּי מֵאִיר מִ'וַיִּוָּדַע הַדָּבָר לְמָרְדֳּכָי' יש לדחות, דִּלְמָא כְּרַבִּי חֲנִיא בַּר אַבָּא, דְּאָמַר להלן (יג:) שִׁבְעָה שְׁנֵי מַרְשִׁים הָיוּ ודיברו בטרסית, ומרדכי שהיה מהסנהדרין היה בקי בשבעים לשון והבין שפתם, וכך נודע לו. וְהָא דְּרַבִּי יוֹסֵי בֶּן דּוּרְמַסְקִית מִ'וּבַבִּזָּה לֹא שָׁלְחוּ אֶת יָדָם' יש לדחות, דִּלְמָא פָּרִיסְתֻּקֵי שָׁרוּר – אולי הם שלחו שליחים למרדכי ואסתר שלא נגעו בביזה, כדי שלא ירע בעיני המלך. ואילו דְּשְׁמוּאֵל מִ'קִיְּמוּ וְקִבְּלוּ', וַדַּאי לֵית לֵיהּ פִּירְכָא. אָמַר רָבִינָא, הֵיינוּ דְּאָמְרִי אִינְשֵׁי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, מָבָא חָדָא פְּלַפְתָּא חֲרִיפְתָּא מְפַלֵּי צַנֵּי קָרֵי – פלפל אחד חריף יותר טוב מסל מלא דלעת.

ראיות נוספות שאסתר נאמרה ברוח הקודש: רַב יוֹסֵף אָמַר מֵהָכָא, שנאמר 'וְיָמֵי הַפּוּרִים הָאֵלֶּה לֹא יַעֲבְרוּ מִתּוֹךְ הַיְּהוּדִים', ומכך שידעו זאת מוכח שנאמרה ברוח הקודש. רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק אוֹמֵר מֵהָכָא – מסוף הפסוק, 'וְזִכְרָם לֹא יָסוּף מִזַּרְעָם'.

שנינו במשנה: וּמַתְנוֹת לָאֶבְיוֹנִים. תָּנֵי רַב יוֹסֵף, 'וּמִשְׁלֹחַ מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ' (אסתר ט כב) משמע שיש לשלוח שְׁתֵּי מָנוֹת לְאִישׁ אֶחָד ['מנות' לשון רבים, והיינו שתים. לרעהו, אחד]. 'וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים' (שם) משמע שְׁתֵּי מַתָּנוֹת לִשְׁנֵי בְּנֵי אָדָם ['מתנות' לשון רבים, ו'אביונים' לשון רבים], מתנה לכל עני.

מספרת הגמרא: רַבִּי יְהוּדָה נְשִׂיאָה שָׁדַר [–שלח] לֵיהּ לְרַבִּי אוֹשַׁעְיָא בפורים, אֲמַטָּא דְּעִיגְלָא תִּלְתָא [–ירך עגל שלישי לאמו שהוא ולד הטוב ביותר], וְגַרְגָּא דְּחַמְרָא – חבית יין. שָׁלַח לֵיהּ רבי אושעיא לרבי יהודה,

קְנִימְתָּ בָּנוּ רַבִּינוּ בנתינת הירך וחבית היין, וּמִשְׁלַח מָנוֹת אִישׁ לְרֵעֵהוּ וּמַתָּנוֹת לָאֶבְיוֹנִים.

מספרת הגמרא עוד: רָבָה שָׁדַר לֵיהּ לְמָרֵי בַּר מַר משלוח מנות בְּיַד אַבַּיֵי, מְלֵא טַסָּקָא דְּקִשְׁקָא – שק מלא תמרים וּמְלֵי כַּסָּא קְמָחָא דַּאֲכְשׁוּנָא – וכוס מלא קמח מחיטים שהתייבשו בתנור בעודן רכות, שעל ידי כך הקמח שלהן מתוק לעולם. אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי לרבה, הַשְׁתָּא אָמַר מָרֵי – עתה יאמר מרי עליך, אִי חַקְלָאָה מַלְכָּא לֶיחֱוֵי – אף אם החקלאי בן הכפר יהא מלך, דִּיקּוּלָא מְצַוְּארֵיהּ לָא נָחֵית – הסל שהיה רגיל ללכת עמו בעודו חקלאי לא ירד מצווארו. והיינו שגם לאחר שנהיית מלך וראש ישיבה בפומבדיתא, אתה עדיין ממשיך לשלוח דברים פשוטים המצויים לכל. אחר שהביא לו את המשלוח מנות, הֲדַר שָׁדַר לֵיהּ אִיהוּ – החזיר ושלח מרי משלוח מנות לרבה, מְלֵא טַסָּקָא דְּזַנְגְּבִילָא – שק מלא בתבלין זנגביל, וּמְלֵא כַּסָּא דְּפִלְפְּלְתָא אֲרִיכָא – כוס מלא בפלפל ארוך. אָמַר אַבַּיֵי, הַשְׁתָּא – כשיראה מה ששלחת לו, אָמַר מַר – רבה, אֲנָא שָׁדְרִי לֵיהּ חוּלָּא – אני שלחתי לו דברים מתוקים, וְאילו אִיהוּ שָׁדַר לִי חוּרְפָּא – דברים חריפים.

אָמַר אַבַּיֵי, כִּי נָפְקֵן מִבֵּי מַר – כשיצאתי מבית רבה, הָוֶה שָׁבְעָנָא – הייתי שבע. וּכִי מָטֵאי לְהָתָם – וכשהגעתי לבית מרי בר מר, קָרֵיבוּ לִי – הביאו לי לאכול שִׁיתִּין צָעֵי דְּשִׁיתִּין מִינֵי קְדָרָה – שישים קערות של שישים מיני תבשיל, וְאָכְלִי בְּהוּ שִׁיתִּין פַּלּוּגֵי – ואכלתי מהם שישים חתיכות, וּבִישּׁוּלָא בָּתְרַיְיתָא הָווּ קָרוּ לֵיהּ [–קראו לו] צָלֵי קְדָרָה, שנתבשל בקדירה בלא מים. וּמחמת מתיקות התבשיל לחיך, בְּעָאי לְמֵיכַם צָעָא אַבַּתְרָהּ – רציתי לכסוס גם את קערת התבשיל. אָמַר אַבַּיֵי, הֵיינוּ דְּאָמְרִי אינְשֵׁי – זהו מה שרגילים בני אדם לומר, בְּפֵין עָנְיָא וְלָא יָדַע – העני רעב ואינו יודע מכך, וכן אני חשבתי שאני שבע אף שהייתי רעב. אִי נַמִּי – סיבה נוספת שאכלתי כל כך הרבה, לא מחמת רעב אלא משום דַּרְווֹחָא לְבִסְימָא שְׁבִיחַ – למאכל מתוק יש רווח במעיים.

מספרת הגמרא: אַבַּיֵי בַּר אָבִין וְרַבִּי חֲנִינָא בַּר אָבִין מְחַלְּפֵי סְעוּדָתַיְיהוּ לַהֲדָדֵי – זה אכל עם זה בפורים בשנה זו, ובשנה השניה אכל חברו עמו, וכך קיימו משלוח מנות.

אָמַר רָבָא, מֵיחַיַּיב אִינִישׁ לְבַסּוּמֵי בְּפוּרְיָא – חייב אדם לשתות יין ולהשתכר בפורים, עַד כְּדֵי דְּלָא יָדַע מה החילוק בֵּין אָרוּר הָמָן לְבָרוּךְ מָרְדְּכַי.

רַבָּה וְרַבִּי זֵירָא עֲבַדוּ סְעוּדַת פּוּרִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – יחד, אִיבְסוּם – בתוך הסעודה השתכרו כמצות היום, ומרוב שכרות קָם רַבָּה שְׁחָטֵיהּ [–שחט] לְרַבִּי זֵירָא, לְמָחָר אחר שפג יינו, בָּעֵי רבה רַחֲמֵי על רבי זירא וְאַחֲיֵיהּ – והחייהו. לְשָׁנָה הבאה בפורים, אָמַר לֵיהּ רבה לרבי זירא, נֵיתֵי מַר וְנַעֲבֵיד סְעוּדַת פּוּרִים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי – יבוא מר ונסעד יחד סעודת פורים. אָמַר לֵיהּ רבי זירא, לָא בְּכָל שַׁעְתָּא וְשַׁעְתָּא מְתַרְחִישׁ נִיסָּא – לא בכל שעה מתרחש נס, ואף שהחייתני בשנה הקודמת, אינני רוצה לסמוך על הנס.

אָמַר רָבָא, סְעוּדַת פּוּרִים שְׁאָכְלָהּ בַּלַּיְלָה – בליל פורים, לָא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא, יְמֵי מִשְׁתֶּה וְשִׂמְחָה כְּתִיב (אסתר ט כב), והיינו שהסעודה והשמחה צריך להיות דווקא ביום.

מספרת הגמרא: רַב אַשִׁי הָוָה יָתִיב [–ישב] קַמֵּיהּ (דרב כהנא) [דַּאֲמַיְמַר] רבו לשמוע שיעורו בפורים. נָנֵהּ – נתאחר הזמן וְלָא אָתוּ רַבָּנַן – לא הגיעו התלמידים לשיעור. אָמַר לֵיהּ אמימר לרב אשי, מַאי טַעְמָא לָא אָתוּ רַבָּנַן לשיעור. אמר לו רב אשי, דִּלְמָא טָרְדֵי בְּצרכי סְעוּדַת פּוּרִים ואינם יכולים לבוא. אָמַר לֵיהּ אמימר, וְכִי לָא הָוָה אָפְשָׁר להם לְמֵיכְלַהּ בְּאוּרְתָּא – לאכול את הסעודה בליל פורים כדי שלא לבטל היום מלימודם. אָמַר לֵיהּ רב אשי, וכי לָא שְׁמִיעַ לֵיהּ לְמַר [–וכי רבינו לא שמע] הָא דַּאֲמַר רָבָא שְׁסְעוּדַת פּוּרִים שְׁאָכְלָהּ בַּלַּיְלָה לָא יָצָא יְדֵי חוֹבָתוֹ. אָמַר לֵיהּ אמימר (וכי אָמַר רָבָא הָכִי – כך) [אָמַר לֵיהּ רב אשי, אִין – אכן כך הוא אמר]. תָּנָא מִינֵּיהּ אַרְבָּעִין זִימְנִין – שנה אמימר דין זה ארבעים פעמים, וּלאחר מכן זכר דין זה טוב עד דְּדָמֵי לֵיהּ כְּמַאן דְּמָנַח בְּכִיסֵּיהּ – נדמה לו כמונח בכיסו.

משנה

אגב ששנו לעיל (ו:) אין בין אדר הראשון לאדר השני אלא קריאת המגילה ומתנות לאביונים, מביאה המשנה דברים נוספים שקרובים זה לזה ויש ביניהם חילוקי דינים: אֵין חִילּוּק בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, אֶלָּא לענין עשיית מלאכות לצורך אוֹכֶל נֶפֶשׁ כְּלָבָד, שביום טוב מותר לעשות מלאכות בהכנת המאכלים לאכילה [כגון בישול], ובשבת אף מלאכות אלו אסורות.

גמרא

מלשון המשנה 'אלא אוכל נפש בלבד', משמע שהחילוק הוא רק במלאכות שנעשות בהכנת האוכל עצמו, כגון בישול, הָא [–אבל] לְעִנְיַן מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ – מלאכות הנעשות בעשיית הכלים שמכשירים את האוכל לאכילה, זֶה וָזֶה [–שבת ויום טוב] שָׁוִין לאיסור. מדייקת הגמרא: מַתְנִיתִין שמוכח שאסרו ביום טוב מכשירי אוכל נפש, היא דְּלָא כְּדעת רַבִּי יְהוּדָה הסובר שהותר ביום טוב אף מכשירי אוכל נפש. דְּתַנְיָא, אֵין בֵּין יוֹם טוֹב לְשַׁבָּת, אֶלָּא מלאכה לצורך אוֹכֶל נֶפֶשׁ. רַבִּי יְהוּדָה מַתִּיר לעשות ביום טוב אַף מַכְשִׁירֵי אוֹכֶל נֶפֶשׁ.

מבארת הגמרא: מַאי טַעְמָא דְּתַנָּא קַמָּא שהותר רק אוכל נפש ולא מכשירי אוכל נפש, דְּאָמַר קְרָא לגבי יום טוב (שמות יב טז) 'כָּל מְלָאכָה לֹא יֵעָשֶׂה בָהֶם, אַךְ אֲשֶׁר יֵאָכֵל לְכָל נֶפֶשׁ הוּא לְבַדּוֹ יֵעָשֶׂה לָכֶם', ותיבת 'הוא' מיותרת, ללמד שדווקא אוכל נפש עצמו הותר, וְלֹא מַכְשִׁירָיו של האוכל נפש.

וְרַבִּי יְהוּדָה דורש את סוף הפסוק, אָמַר [קְרָא] בפסוק הנזכר 'הוא לבדו יעשה לָכֶם', ותיבת 'לָכֶם' מיותרת, ללמד שהותר לעשות מלאכה ביום טוב לְכָל צָרְכֵיכֶם, ומכשירי אוכל נפש הם גם צרכיכם.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ נַמִּי – תנא קמא הסובר שרק אוכל נפש התירה התורה ולא מכשירי אוכל נפש, הַכְתִיב [–הרי כתוב] 'לָכֶם', ומשמע להתיר גם מכשירי אוכל נפש. עונה הגמרא: תנא קמא דורש ממילה זו שאוכל נפש הותר דווקא 'לָכֶם', והיינו לצורך אכילת ישראל, וְלֹא לַאכילת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים. וכן ללמד שדווקא 'לָכֶם' וְלֹא לְצורך כְּלָבִים.

שואלת הגמרא: וְאִידָךְ נַמִּי – רבי יהודה הסובר שהותר אף מכשירי אוכל נפש, הָא [–הרי] כְּתִיב 'הוּא', ומשמע שהותר דווקא אוכל נפש עצמו. עונה הגמרא: אכן גם רבי יהודה מודה ש'הוא' מלמד לאסור מכשירי אוכל נפש, אלא כיון דִּכְתִיב 'הוּא' למעט מכשירי אוכל נפש, וּכְתִיב 'לָכֶם' לרבות מכשירי אוכל נפש, סבר רבי יהודה שיש לחלק, קָאן – הפסוק 'הוא' שממעט מכשירי אוכל נפש, מדבר בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, כגון תיקון סכין שנשברה בערב יום טוב, שכיון שאפשר לעשותן מערב יום טוב, אסרה התורה לעשותן ביום טוב. וְקָאן – הפסוק 'לכם' שמרבה להתיר מכשירי אוכל נפש, מדובר בְּמַכְשִׁירִין שֶׁאִי אֶפְשָׁר לַעֲשׂוֹתָן מֵעֶרֶב יוֹם טוֹב, כגון סכין שנשברה ביום טוב, שמותר לתקנה ביום טוב במלאכת אוכל נפש. וחכמים סברו שאף כשנשברה הסכין ביום טוב אסור לתקנה, משום שהותרה רק מלאכת אוכל נפש עצמה.

משנה

המשנה מביאה דינים נוספים שקרובים זה לזה ויש ביניהם חילוקי דינים: אֵין חילוק בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם הַכִּפּוּרִים, אֶלָּא שֶׁזֶּה [–שבת] זְדוֹנוֹ בְּיָדֵי אָדָם – המחללו במזיד מיתתו בבית דין, וְאילו זֶה [–יום הכיפורים] זְדוֹנוֹ בְּכָרֵת ומת בידי שמים.

גמרא

נאמר (שמות כא כב) 'וְכִי יִנָּצוּ אֲנָשִׁים וְנָגְפוּ אִשָּׁה הָרָה וְיָצְאוּ יְלָדֶיהָ וְלֹא יִהְיֶה אָסוֹן עָנוֹשׁ יֵעָנֵשׁ' וגו'. ודרשו במשנה (כתובות לו:), שרק אם אין

המשך בעמוד כב

אסון ולא מתה האשה, אז יענש בתשלום דמי ולדות, אבל אם מתה האשה מהמכה אינו חייב בתשלומין, שכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון.

דעת חכמים שדווקא כשמיתתו בבית דין פטור מתשלומים, אבל בחיוב כרת שמיתתו בידי שמים, כגון העושה מלאכה ביום הכפורים, חייב בתשלומין. ודעת רבי נחוניא בן הקנה שאף בחיוב כרת פטור מתשלומין.

מדייקת הגמרא: מלשון המשנה 'אין בין', משמע שהחילוק בין שבת ליום הכיפורים הוא רק באופן מיתתו, הָא לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין – אם באותו מעשה שהתחייב בנפשו התחייב גם ממון לחבירו, וְזֶה וָזֶה [–יום הכיפורים ושבת] שָׁוִין שפטור מתשלומים. ונמצא דמַנִּי מַתְנִיתִין – כשיטת מי סוברת משנתנו, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנֶה הִיא. דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחוּנְיָא בֶּן הַקָּנֶה הָיָה עוֹשֶׂה אֶת יוֹם הַכִּפּוּרִים כְּדִין שַׁבָּת לְעִנְיַן תַּשְׁלוּמִין של ממון, מָה שַׁבָּת העושה מלאכה שיש בה גם חיוב ממון, הרי הוא מְתֻחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין, ש'אין תשלומין במקום מיתה', אַף יוֹם הַכִּפּוּרִים מְתֻחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ וּפָטוּר מִן הַתַּשְׁלוּמִין.

הגמרא מבארת את דין חייבי כריתות שלקו בבית דין, האם נפטרו מהכרת: תְּנַן הָתָם (מכות כג.), כָּל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת שֶׁהתרו בהן עדים לחיוב מלקות, אם לָקוּ בבית דין נִפְטְרוּ מִידֵי כָּרֵיתָתָן, ואין בית דין של מעלה נפרעין מהם, שֶׁנֶּאֱמַר (דברים כה ג) 'אַרְבָּעִים יַכֶּנּוּ לֹא יֹסִיף פֶּן יֹסִיף לְהַכֹּתוֹ עַל אֵלֶּה מַכָּה רַבָּה וְנִקְלָה אָחִיךָ לְעֵינֶיךָ', ודורשים, שמי שנתחייב מלקות, כֵּיוָן [–לאחר] שֶׁלָּקָה הֲרֵי הוּא כְּאָחִיךָ' ופטור מן הכרת. דְּבְרֵי רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל.

אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, דעה זו שחייבי כרת שלקו נפטרו מידי כריתתן, דעת יחיד היא, וְחָלְקוּ עָלָיו חֲבֵרָיו עַל רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן גַּמְלִיאֵל, וסוברין שאף אם לקה אינו נפטר מן הכרת.

אָמַר רָבָא, אָמְרֵי בֵּי רַב – תמהו בבית המדרש, מה חידש רבי יוחנן שאמר שחבריו של רבי חנניה בן גמליאל חולקין עליו, הרי תָּנְיָא – שנינו דין זה במשנתנו, אֵין חילוק בֵּין יוֹם הַכִּפּוּרִים לְשַׁבָּת, אֶלָּא שָׁוֶה [–שבת] זְדוֹנוֹ בְּיֵדֵי אָדָם – בבית דין, וְזֶה [–יום הכיפורים] זְדוֹנוֹ בָּהֶחָבֵרַת בידי שמים. וְאִם אִיתָא – אם נאמר כרבי חנניה בן גמליאל שחייבי כרת שלקו נפטרו מן הכרת, הרי אִידֵי וְאִידֵי – הן עונש שבת והן עונש יום הכיפורים שניהם בְּיֵדֵי אָדָם הִיא, שאף העושה מלאכה ביום הכפורים נפטר מכרת אחר שלקה בבית דין. אלא מוכח שהתנא של משנתנו סובר שאף אם לקה אינו נפטר מן הכרת, ומה חידש רבי יוחנן.

דוחה הגמרא: אֲמַר רַב נַחְמָן, לעולם אפשר לומר שהסוברים שיש חיוב מלקות אף בחיוב כרת, מודים לרבי חנניה שאחר שלקה נפטר מן הכרת, ומה שמשנתנו סוברת שעונש יום הכיפורים הוא דווקא בידי שמים, משום דְּהָא [–משנתנו] מַנִּי, כדעת רַבִּי יִצְחָק הִיא, דְּאָמַר שִׁבְעָה דְּבָרִים נִתְלַקּוֹת בְּחַיָּבֵי כְּרִיתוֹת לֵיכָּא – חייבי כרת אף שהתרו בהם למלקות אין להם חיוב מלקות. דְּתַנְיָא, רַבִּי יִצְחָק אוֹמֵר, כל חַיָּבֵי כְּרִיתוֹת של עריות בִּכְלָל הָיוּ, כלומר שכבר נאמר על כל העריות (ויקרא יח כט) 'וְנִכְרְתוּ הַנְּפָשׁוֹת הָעֹשֹׂת מִקֶּרֶב עַמָּם', וְלָמָּה יָצְאוּ כָּרֵת בָּאֲחוֹתוֹ מהכלל ונאמר בה חיוב נפרד (שם כ יז) 'וְרָאַשׁ אֲשֶׁר יִקַּח אֶת אֲחֹתוֹ וגו' וְנִכְרְתוּ לְעֵינֵי בְּנֵי עַמָּם', הרי אחותו כבר כלולה בעריות שנזכרו שם (פרק יח) שחיובם כרת, אלא באה ללמד שצריך לְדוּנָהּ [–את אחותו] בְּכָרֵת דווקא וְלֹא בְּמַלְקוּת, והיינו שאין בה חיוב מלקות, ומ'אחותו' נלמד לכל חייבי כרת שאין בהם חיוב מלקות. וכיון שמשנתנו כרבי יצחק, לכן נאמר בה שזדון יום הכיפורים הוא רק בידי שמים. אולם הסוברים שיש חיוב מלקות אף בחיוב כרת, מודים לרבי חנניה שאחר שלקה נפטר מן הכרת.

דוחה הגמרא באופן נוסף: רַב אַשֵׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא שמשנתנו סוברת כְּרַבָּנָן שחולקים על רבי יצחק, ויש חיוב מלקות אף בחיוב כרת, ואף על פי כן אין ראיה ממשנתנו שרבנן חולקים על רבי חנניה, שמה שאמרה משנתנו שיום הכיפורים זדונו בידי שמים, היינו שׁוֶה [–שבת] עִיקַּר זְדוֹנוֹ בְּיֵדֵי אָדָם – העונש החמור והעיקרי שבו הוא בבית דין, וְאִילּוּ זֶה [–יום הכיפורים] עִיקַּר זְדוֹנוֹ בָּהֶחָבֵרַת – העונש החמור והעיקרי שבו הוא בידי שמים, אך מכל מקום אם התרו בו למלקות ולקה נפטר מכרת.